

Sivistysvaliokunta

Asia: Julkisen talouden suunnitelma 2026–2029**Viite:** VNS 2/2025 vp

1. Yleistä

Sivistysala ry kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029. Sivistysala ry:n (Sivista) tavoitteena on, että Suomi on parhaiten koulutettujen ihmisten hyvinvoiva, avoin ja vetovoimainen maa, jossa osaamisella ja luovuudella tehdään parempaa maailmaa. Käsittelemme lausunnossamme sivistysalan kannalta keskeisiä osa-alueita.

Opetus- ja kulttuuriministeriön määrärahataso on kehyskaudella keskimäärin noin 8,7 miljardia euroa. Lisäksi julkiseen talouteen kuuluu kuntien rahoitus koulutukseen. Kaiken kaikkiaan Suomi rahoittaa koulutusta noin 12 miljardilla eurolla.

Hallitus alleviivaa kasvun merkitystä. Kasvun saavuttamisessa koulutuksella ja osaamisella on ratkaiseva merkitys. Yritykset pärjäävät kilpailussa ja synnyttävät taloudellista kasvua osaamisella. Kaikilla sektoreilla osaavat työntekijät pystyvät työskentelemään tehokkaammin ja tuottavammin, mikä johtaa korkeampaan tuotantoon ja talouskasvuun. Koulutetuilla ihmisillä on myös innovaatio-kyvykkyyttä, joka on edellytys uusien tuotteiden, palvelujen ja teknologioiden kehittämiseksi. Koulutus parantaa ihmisten elämänlaatua ja edistää hyvinvointia, mikä lisää yhteiskunnan vakautta ja antaa pohjaa talouskasvulle.

Hallituksen kehysriihessä aiemmin opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle päätettyjä valtionavustussäästöjä kohtuullistettiin 10 miljoonalla. Aiemmin päätetystä 65 milj. euron säästöstä yliopistojen valtionrahoitukseen kohdennetaan 35,8 milj. euroa ja ammattikorkeakoulujen rahoitukseen 16,9 milj. euroa. Sivista moittii päätöstä leikata koulutuksesta ja toteaa, että korkea-kouluihin on samassa kehyspäätöksessä tehty muitakin säästöjä, joista jäljempänä tarkemmin.

2. Kuntien valtionosuussäästöt osuvat varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen

Julkisen talouden suunnitelmassa esitetään 75 miljoonan euron säästöä kuntien valtionosuuksiin. Sivista on huolissaan tämän säästön kohdentumisesta, kun kasvatus ja koulutus ovat kuntien keskeisin tehtävä. Erityisen haastava tilanne on yksityisessä varhaiskasvatuksessa, joka toimii monessa kunnassa jo tällä hetkellä vastaavaa kunnallista varhaiskasvatuspalvelua pienemmin resurssein. Palvelusetelien riittämättömät arvot sekä esimerkiksi indeksikorotusten jäädytykset ovat olleet haasteena tänäkin keväänä.

Sivistysvaliokunta käsittelee myöhemmin istuntokaudella hallituksen esitystä uudeksi varhaiskasvatuksen palvelusetelilajiksi. Laissa on vahvistettava palvelusetelin arvon määrittämisen säädöksiä, jotta yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevat lapset eivät joudu uusien säästöpainoiden maksajaksi. Setelin arvon pitää olla sillä tasolla, että se antaa edellytykset varhaiskasvatukselle asetettujen

tavoitteiden saavuttamiseen. Sivista ehdottaa kunnille velvollisuutta oman tuotannon kustannusten laskemiseen ja julkaisuun varhaiskasvatuksen palvelusetelilain uudistamisen yhteydessä.

Sivista pitää hyvänä, että varhaiskasvatuksen täydennyskoulutusmalliin osoitetaan jatkossakin 6 miljoonaa euroa yhteistyössä C6-kaupunkien kanssa. Rahalla voidaan ostaa lisä- ja täydennyskoulutusta kunnallisten päiväkotien henkilöstölle. Kelpoisuusnormit täyttävien henkilöiden lisääntyminen toimialalla on pitkällä aikavälillä kaikkien etu, mutta lyhyellä aikavälillä olisi tärkeää, että myös yksityisillä päiväkodeilla olisi mahdollisuus hyödyntää samaa toimintamallia ja rahoitusta.

Sivista pitää hallituksen ehdottamia lisäpanostuksia valmistavaan opetukseen erittäin perusteltuina. Lisäykset edesauttavat Ukrainasta paenneiden avun jatkamista sekä valmistavan opetuksen jatkamista tarvittaessa kaksivuotiseksi.

Hallitus on lisäksi ilmoittanut tukevansa 8 miljoonalla eurolla opetuksen järjestäjiä suomi ja ruotsi toisena kielenä -oppimäärän järjestämisessä. Lisäystä ei ole kuitenkaan mainittu julkisen talouden suunnitelmassa. Sivista pitää panostusta tärkeänä, sillä tutkimusten mukaan lukutaito on keskeinen tekijä maahanmuuttajataustaisten lasten heikommassa oppimistuloksissa. Sivista painottaa, että mahdollisen valtionavustuksen hakemisen on oltava mahdollista kaikille opetuksen järjestäjille, myös harjoittelukouluille.

3. Ammatillinen ja lukiokoulutus

Toisen asteen keskeisin muutos on lukuvuosimaksujen käyttöön ottaminen EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville opiskelijoille ammatillisessa ja lukiokoulutuksessa. Sivista kannattaa ehdotusta ja katsoo, että toisen asteen oppilaitoksilla tulee olla yhtä hyvät mahdollisuudet koulutusvientiin kuin korkeakouluilla.

Kehysriihessä tiedotetun mukaisesti lukuvuosimaksujen käyttöönotolla on arvioitu olevan yhteensä 18 miljoonan euron säästövaikutus. Sivista katsoo, että säästön tulee perustua todelliseen toteutumaan eikä ennakolta tehtyyn arvioon, joka vähentää kaavamaisesti ammatillisen ja lukiokoulutuksen määrärahaa. Kysyntää toisen asteen maksulliseen koulutukseen on haastava arvioida. Erityisesti lukio-koulutuksessa nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa opiskeluun perustuvan hakeutumisen ainoastaan suomen- ja ruotsinkieliseen koulutukseen, joten on oletettavaa, että näissä raameissa kiinnostus ei ole kovin suurta.

Sivista pitää valitettavana, että lukiokoulutuksen toimintaedellytyksiä heikentävään opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslaissa (23 b §) määriteltyyn leikkuriin lukion yksikköhintaan ei esitetä muutoksia.

4. Korkeakoulutus ja TKI

Korkeakoulutuksen rahoitus valtion budjetissa on noin 3,3 miljardia euroa, josta yliopistojen osuus on noin 2,3 miljardia ja ammattikorkeakoulujen 1,0 miljardia. Hallituksen puoliväliriihessä ilmoitettiin samaan aikaan sekä lisäyksistä että leikkauksista korkeakoulutukseen.

Yllä on jo kommentoitu aiemmin päätetyn säästön kohdentumista. On erittäin valitettavaa, että tuon aiemman säästön lisäksi hallitus on päättänyt myös uusista lisäleikkauksista korkeakouluille. Nämä säästöt pitää siis laskea yhteen edellisen kanssa, jolloin loppusummat ovat

- vuonna 2026 52,7 + 30 milj = 82,7 miljoonaa,
- vuonna 2027 52,7 + 20 milj. = 72,7 miljoonaa ja
- vuonna 2028 52,7 + 15 milj. = 67,7 miljoonaa.

Säästäminen koulutuksesta ei sovi yhteen osaamis- ja koulutustason nostamisen tavoitteen kanssa. Korkeakoulutusta koskee kasvutavoite, jonka mukaan 50 prosentin nuorisoikäluokasta pitäisi suorittaa korkeakoulututkinto. Leikkaukset korkeakoulujen perusrahoituksesta heikentävät tavoitteen saavuttamisen edellytyksiä. Tavoite nuorten koulutustason nostamiseksi vajaasta 40 prosentista 50 prosenttiin edellyttää korkeakoulujen kapasiteetin kasvattamista. Tämä tarkoittaa pysyviä sijoituksia muiden muassa henkilöstöön, osaamiseen, tiloihin ja laitteisiin. Määräaikaistalla rahoituksella ei pystytä nostamaan kapasiteettia kestäväällä tavalla. Koulutus ja erityisesti tutkimukseen kytkeytyvä korkeakoulutus ei ole projektiluonteista toimintaa.

Hallitus on luvannut kehysriihen viestinnässä korkeakouluille 100 miljoonan euron uuden rahoituksen kolmelle vuodelle opiskelupaikkojen lisäämiseen. Sittemmin on tullut tietoon, että samasta rahasta pitäisi kustantaa myös muita eriä, kuten nuorille tarkoitettu avoimen korkeakoulun opintoaseteli. Hämmennystä aiheuttaa se, että kyseistä 100 miljoonan euron rahoitusta ei mainita julkisen talouden suunnitelmassa. Odotamme kuitenkin lupauksen toteutuvan.

Sivista kritisoi voimakkaasti ajatusta, että pysyviä lisäyksiä tehtäisiin määräaikaistalla rahoituksella. Korkeakouluista valmistuminen kestää parhaassa tapauksessakin useita vuosia, ja rahoitus tarvitaan opintojen koko keston ajalle. Hallitus kaavailee lisäävänsä uudet aloituspaikat ”talouskasvua tukeviin tutkintoihin, kuten ydin- ja energiatekniikan aloille”. Sivista toteaa, että työvoimapula koskee monia muitakin aloja, kuten esimerkiksi päiväkoteja. Katsomme, että erottelu ”talouskasvua tukevien tutkintojen” ja muiden välillä on hedelmätöntä ja mahdotonta.

Sivista on pitänyt vaikuttamistyössään aiemmin esillä mahdollisuutta, että korkeakoulututkinto pitäisi voida myöntää myös avoimessa yliopistossa ja avoimessa AMKissa suoritettujen opintojen perusteella. Hallitus lupaa nyt toteuttaa muutoksen. Sivista pitää ehdotusta hyvänä, sillä aikuisten hakeutuminen suorittamaan toista samantasoista korkeakoulututkintoa vie paikkoja nuorilta. Katsomme muutoksen edistävän nuorten pääsyä korkeakoulutukseen. Mitä useampi tutkinnon täydentäjä tai toisen tutkinnon opiskelija voi edetä avoimen väylän kautta, sen parempi. Muutos voisi mahdollistaa esimerkiksi työn ohessa uuden tutkinnon opiskelun kohtuullisin maksuin. Autonomisten korkeakoulujen rahoituksen monikanavaistaminen on myös Sivistan tavoitteiden mukaista.

Sivistan tavoitteena on ollut pitkään, että avoimen korkeakoulutuksen maksusääntely vapautettaisiin. Tällöin korkeakoulut voivat paremmin kattaa avoimesta koulutuksesta niille aiheutuvia kustannuksia. Tällä hetkellä kaikkia opintoja ei kannata tarjota avoimesti, koska niistä ei saa periä kustannusta vastaavaa maksua. Jo aiemmin maksukattoja korotettiin. Seuraava askel olisi maksukattojen poistaminen kokonaan. Maksukattojen poistaminen antaisi korkeakouluille lisää mahdollisuuksia toteuttaa lakisääteistä jatkuvan oppimisen tehtävänsä. Sivista muistuttaa, että maksukattojen poistaminen ei tekisi korkeakouluista voittoa tavoittelevia organisaatioita. Avoimen korkeakoulun tuottamat tulot ovat jatkossakin korkeakouluille hyvin pienet verrattuna rahoitusmallin kautta jaettavaan valtionrahoitukseen.

Sivista pitää erittäin hyvänä, että parlamentaarisesti sovittu T&K-rahoituksen merkittävät lisäykset toteutuvat säästöpainesta huolimatta. Rahoitusta kohdennetaan ensimmäistä kertaa suoraan myös korkeakoulujen perusrahoitukseen. Tämä on periaatteellisesti erittäin merkittävä päätös. Yliopistoille ja ammattikorkeakouluille kohdistetaan uutta perusrahoitusta tutkimukseen 30 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja 54 miljoonaa euroa vuodesta 2027 lähtien. Korkeakouluille kohdistettava suora

perusrahoitus on erinomainen päätös. Perustutkimuksessa mielenkiinnon kohteet voivat olla toiset kuin yritysten kanssa tehtävässä yhteistyössä, johon rahoitus on aiemmin keskittynyt. Molemmat hyödyttävät Suomen kasvua. Valitettavasti muut korkeakouluihin tehdyt leikkaukset heikentävät T&K-toiminnan uuden rahoituksen vaikuttavuutta.

Positiivinen viesti tutkimustoiminnalle on myös päätös nostaa Suomen Akatemian kilpaillun rahoituksen tutkimushankevaltuuksia 527 miljoonaan euroon vuonna 2026 ja edelleen 587 miljoonaan euroon vuonna 2027.

Sivista pitää myönteisenä myös sitä, että korkeakoulut saavat hieman lisää vastinrahoitusta EU-hankkeisiin, ja että korkeakouluja palvelevalla Tieteen tietotekniikan keskukselle CSC:lle osoitetaan hieman lisää T&K-toimintaan.

Helsingissä 5.5.2025

Sivistysala ry

Heikki Kuutti Uusitalo, johtaja, politiikka ja vaikuttaminen
heikki.kuutti.uusitalo@sivista.fi
puh. 050 302 8246

Sivistysala tekee sinnikästä työtä koulutuksen, osaamisen ja luovuuden puolesta. Sivista edustaa yli 430:a yksityistä sivistysalan työnantajaa. Jäsentemme palveluksessa on noin 70 000 alan ammattilaista. Olemme Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n jäsen.